

UZBEKISTON EKOTURIZM.

Mavjudaxon Xudayberdieva Sunnatovna

Turizm kime xalkaro universiteti 708-toupp gurrux talabasi

+998959877899

Annotatsiya: Ushbu maqola O‘zbekistonda ekoturizmning hozirgi holati, rivojlanish imkoniyatlari va mavjud muammolarni o‘rganadi. O‘zbekistonning boy tabiiy resurslari, milliy bog‘lari va qo‘riqxonalari ekoturizmni rivojlantirish uchun katta salohiyatga ega. Tadqiqotda ekoturizmning iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik foydalari tahlil qilinadi, shuningdek, infratuzilma yetishmasligi, ekologik xabardorlikning pastligi kabi muammolar ko‘rib chiqiladi. Maqola O‘zbekistonda ekoturizmni barqaror rivojlantirish bo‘yicha takliflar bilan yakunlanadi.

Kalit so‘zlar: ekoturizm, barqaror turizm, O‘zbekiston, milliy bog‘lar, tabiiy resurslar, ekologik ta‘lim.

O‘zbekiston o‘zining noyob tabiiy landshaftlari, flora va faunasining xilma-xilligi bilan ekoturizm uchun jozibador mintaqa sifatida e‘tiborni tortmoqda. So‘nggi yillarda mamlakatda turizm sohasi jadal rivojlanmoqda, ammo ekoturizm hali to‘liq o‘z salohiyatiga erishmagan. Ekoturizm nafaqat iqtisodiy daromad keltirishi, balki tabiiy resurslarni asrash va mahalliy aholi hayotini yaxshilashga xizmat qilishi mumkin. Ushbu maqola O‘zbekistonda ekoturizmning rivojlanish imkoniyatlarini tahlil qilish va mavjud to‘siqlarni aniqlashga qaratilgan.

O‘zbekiston tabiiy resurslari va madaniy boyliklari tufayli ekoturizmni rivojlantirish uchun katta salohiyatga ega. So‘nggi yillarda global ekoturizm bozorining o‘sishi va mamlakat hukumatining turizm sohasiga e‘tibor qaratishi bu yo‘nalishda muhim imkoniyatlar yaratmoqda. Shu bilan birga, infratuzilma, ekologik muammolar va targ‘ibot bilan bog‘liq qiyinchiliklar ekoturizmning to‘liq rivojlanishiga to‘sqinlik qilmoqda. Ushbu maqolada O‘zbekistondagi ekoturizmning imkoniyatlari va muammolari batafsil ko‘rib chiqiladi.

Imkoniyatlar

Boy tabiiy resurslar va xilma-xil landshaftlar

O‘zbekiston tabiiy landshaftlarning xilma-xilligi bilan ajralib turadi. Mamlakat hududida cho‘llar, tog‘lar, daryolar, ko‘llar va noyob tabiat yodgorliklari mavjud. Quyidagi hududlar ekoturizm uchun katta salohiyatga ega:

- Qizilqum cho‘li: Dunyodagi eng katta cho‘llardan biri bo‘lib, cho‘l safari, jeep sayohatlari va noyob flora-faunani kuzatish uchun ideal.

- Ustyurt platosi: O‘ziga xos geologik tuzilmalari, qadimiy qoldiqlari va yovvoyi hayvonlari (sayg‘oq, qoraqalpoq tulpori) bilan ekoturizm uchun jozibali.

- Orol dengizi qurigan tubi: Orolqum deb nomlangan bu hudud ekologik fojia sifatida dunyoga mashhur bo‘lib, sayyohlar uchun noyob tajriba taqdim etadi.

- Tog‘ tizimlari: Hisor, Zomin, Turkiston, Nurota va Chotqol tog‘lari trekking, alpinizm, speleoturizm (g‘or sayohatlari) va qishki sport turlari uchun qulay.

- Suv havzalari: Aydarko‘l, Dengizko‘l, Charvaq suv ombori va Amudaryo, Sirdaryo daryolari rafting, baliq ovlash va suv turizmi uchun imkoniyatlar yaratadi.

- Noyob tabiat yodgorliklari: Masalan, Jizzaxdagi “Tosho‘rmon” hududida toshga aylangan daraxtlar, Surxondaryodagi Omonxona buloqlari va boshqa 400 dan ortiq tabiiy yodgorliklar sayyohlar e‘tiborini tortadi.

Muhofaza etiladigan tabiiy hududlar

O‘zbekistonda 8 ta qo‘riqxonaga (masalan, Zarafshon, Surxon, Zomin), 2 ta biosfera rezervati (Chatqol va Quyi Amudaryo), 3 ta milliy bog‘ (Ugam-Chatqol, Zomin, G‘issar) va boshqa tabiatni muhofaza qilish obyektlari mavjud. 2024-yilga kelib, muhofaza etiladigan hududlar maydoni mamlakat umumiy maydonining 14% gacha kengaytirildi (avvalgi 5,2% dan). Bu hududlar ekoturizmni rivojlantirish uchun asosiy platforma sifatida xizmat qiladi. Masalan:

- Ugam-Chatqol milliy bog‘i: O‘zining noyob o‘simliklari (3000 dan ortiq turlari) va hayvonlari (ayiq, tulki, qoplon) bilan sayyohlarni jalb qiladi.

- Surxon qo‘riqxonasi: UNESCOning Jahon merosi ro‘yxatiga kiritilgan hudud bo‘lib, noyob hayvonlar (Buxoro bug‘usi, ilonbo‘yin) va o‘simliklarni muhofaza qiladi.

Global ekoturizm bozorining o‘shishi

Xalqaro ma‘lumotlarga ko‘ra, ekoturizm bozori yiliga 20-30% ga o‘smoqda. Sayyohlar tabiat bilan uyg‘unlikda dam olishni afzal ko‘rmoqda, bu esa O‘zbekistonning tabiiy boyliklarini jahon bozorida targ‘ib qilish uchun katta imkoniyat. Masalan, Yevropa va Amerika sayyohlari orasida barqaror turizm va tabiatni asrashga qaratilgan sayohatlar ommalashmoqda.

Davlat tashabbuslari va qonunchilik islohotlari

O‘zbekiston hukumati ekoturizmni rivojlantirish uchun bir qator choralar ko‘rmoqda:

- “Tabiatga sayohat” platformasi: 2024-yil 1-sentyabrga qadar ishga tushirilishi rejalashtirilgan bu raqamli platforma ekoturistik hududlar, yo‘nalishlar, xizmatlar va tabiiy yodgorliklar haqida ma‘lumot beradi.

- Infratuzilma loyihalari: Surxon, Hisor, Nurota, Zomin kabi qo‘riqxonaga va milliy bog‘larda ekoturizm xizmatlari yo‘lga qo‘yilmoqda. Masalan, Zomin milliy bog‘ida yangi turistik yo‘llar va dam olish maskanlari tashkil etilmoqda.

- Qonunchilik islohotlari: Tabiiy hududlarni muhofaza qilish va ekoturizmni rivojlantirish uchun qonunlar takomillashtirilmoqda. Masalan, tabiatga zarar yetkazganlik uchun jarimalar oshirildi.

Muammolar

Infratuzilma yetishmasligi

Ekoturistik hududlarning aksariyatida zamonaviy infratuzilma (mehmonxonalar, transport, aloqa tizimlari) yetarli emas. Masalan:

- Ustyurt platosi va Orolqum kabi hududlarda sayyohlar uchun qulay yashash sharoitlari deyarli yo‘q.

- Tog‘li hududlarda yo‘llar va navigatsiya tizimlari yaxshi rivojlanmagan, bu esa sayyohlar uchun noqulaylik tug‘diradi.

- Chet ellik sayyohlarning ehtiyojlarini qondirish uchun ko‘p tilli gidlar va xizmatlar soni cheklangan.

Tabiatga zarar yetkazilishi

Nazoratning sustligi tufayli tabiiy hududlar sayyohlar va mahalliy aholi tomonidan zararlanmoqda:

- Qizilqum cho‘li: Toshqon hududidagi toshga aylangan daraxt qoldiqlari sayyohlar tomonidan olib ketilmoqda.

- Zarafshon qo‘riqxonasi: Qurilish loyihalari va noqonuniy ovchilik tufayli noyob hayvonlar (Buxoro bug‘usi, qoplon) yo‘qolib bormoqda.

- Orolqum: Ekologik muvozanatning buzilishi va sho‘rxok shamollar tufayli tabiiy landshaftlar zarar ko‘rmoqda.

Ekoturizmning cheklangan hududlarda rivojlanishi

Hozirda ekoturizm xizmatlari asosan Chimyon-Chorvoq rekreatsiya zonasida faol. Hisor, Bobotog‘, Nurota, Ustyurt kabi boshqa hududlarda ekoturlar to‘liq yo‘lga qo‘yilmagan. Bu sayyohlar oqimini cheklaydi va mamlakatning ekoturistik salohiyatidan to‘liq foydalanishga xalaqit beradi.

Ekologik muammolar

O‘zbekiston global va mahalliy ekologik muammolarga duch kelmoqda:

- Orol dengizining qurishi: Bu nafaqat ekologik fojia, balki Orolqum hududida ekoturizmni rivojlantirishga to‘sqinlik qiluvchi omil. Sho‘rxok shamollar va changli bo‘ronlar sayyohlar uchun xavf tug‘diradi.

- Cho‘llashuv: Qizilqum va Ustyurt kabi hududlarda cho‘llashuv jarayoni tezlashmoqda, bu esa tabiiy landshaftlarni yo‘qotishga olib kelmoqda.

- Suv resurslari tanqisligi: Amudaryo va Sirdaryo daryolaridagi suv sathining pasayishi suv turizmi va mahalliy ekotizimlarga salbiy ta‘sir ko‘rsatmoqda.

Nazorat va huquqiy baza yetishmasligi

Ekoturizmni tartibga soluvchi huquqiy baza va nazorat mexanizmlari yetarli emas:

- Tabiatga zarar yetkazgan sayyohlar va tadbirkorlar uchun jarimalar va jazo chorasi ko‘pincha qo‘llanilmaydi.

- Noqonuniy ovchilik, o‘rmonlarni kesish va chiqindilarni tashlash kabi muammolar davom etmoqda.

- Qo‘riqxonalar va milliy bog‘larda sayyohlarning harakatini nazorat qilish tizimi zaif.

Xulosa

O‘zbekiston ekoturizmni rivojlantirish uchun katta salohiyatga ega, ammo infratuzilma, marketing va ekologik xabardorlik sohasidagi muammolar bu jarayonni cheklamoqda. Tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, barqaror ekoturizmni rivojlantirish uchun davlat, xususiy sektor va mahalliy aholi o‘rtasida hamkorlik zarur.

Infratuzilmani rivojlantirish: Ekoturistik hududlarda yo‘llar, turistik yo‘riqnomalar va qulayliklar (masalan, eko-mehmonxonalar) yaratish.

Marketing strategiyasini kuchaytirish: Xalqaro va mahalliy bozorlarda O‘zbekistonning ekoturistik imkoniyatlarini targ‘ib qilish.

Ekologik ta‘limni rivojlantirish: Mahalliy aholi va tashrif buyuruvchilar uchun ekologik xabardorlikni oshirish bo‘yicha treninglar tashkil qilish.

Mahalliy hamkorlik: Mahalliy aholini ekoturizm loyihalariga jalb qilish orqali ularning iqtisodiy daromadini oshirish.

Adabiyotlar.

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 12-yanvardagi «Mamlakatimizda ekologik turizmni jadal rivojlantirish chora-tadbirlari» to‘g‘risidagi PQ-21-sonli qarori.
2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2018-yil 3-dekabrda 978-sonli qarori
3. O‘zbekiston Respublikasining “Turizm to‘g‘risida”gi qonuni 2019-yil
4. “Ekoturizm asoslari” kitobi 33-34-sahifalar Asqar Nig‘matov va Nigora Shomurotova
5. “Ekologik turizm” kitobi 1-qism 2018-yil R. Xaitboyev
6. “O‘zbekistonning turistik salohiyati” 49-sahifa R. Hayitboyev